

7. Професійний розвиток педагога Нової української школи в умовах формальної і неформальної освіти: збірник спецкурсів / заг. ред. Т. М. Сорочан; наук. ред., упор. В. В. Сидоренко, Я. Л. Швень. Київ: Агроосвіта, 2018. 294 с.
8. Як навчати школярів долати гендерні стереотипи: конспекти занять : навч.-метод. посібник / Т. В. Говорун, О. М. Кікінежді та ін.; за заг. ред. Т. В. Говорун. Київ: ТОВ «Дорадо-Друк», 2011. 806 с.
9. Kiz O. V. Vectors of life-creativity: from a creative students' potential to pedagogical creativity of a primary school teacher. *Science achievements: Proceedings of XXXVIII International scientific conference, Seattl, December 14, 2018*. Seattl: Lulu Press, 2018. p. 88–91.

Олександра Янкович

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ У ФІНЛЯНДІЇ ТА СІНГАПУРІ

Розбудова Нової української школи, що передбачає формування в учнів ключових компетентностей для життя, відбувається з урахуванням ідей зарубіжного досвіду, передусім тих країн, освітні системи яких визнані найкращими у світі. Такими є, зокрема, Фінляндія і Сінгапур. Згідно з результатами міжнародних досліджень ТІМСС (Міжнародні тенденції у вивченні математики і природничих наук), ПІСА (Програма міжнародного оцінювання учнів), ПІРЛЗ (Міжнародний прогрес у навчанні читання) Фінляндія займає провідне місце в Європі за якістю освіти, конкурентоспроможністю своїх випускників і загальною статистикою щодо розвитку обдарованості в дітей [Гринюк С. П., 2011, с. 57]. Освітня система Сінгапуру досконаліша за фінську і визнана найефективнішою у світі. Досвід організації освіти у Фінляндії і Сінгапурі активно вивчається і впроваджується в Україні: реалізовується фінський проєкт «Навчаємося разом», метою якого є підтримка реформи «Нова українська школа»; упроваджено Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством освіти і науки України та Агенцією з науки, технологій і досліджень Республіки Сінгапур.

Одне з актуальних завдань наукових пошуків учених – вивчення питань підготовки педагогічних кадрів, зокрема вчителів початкової

освіти, у Фінляндії та Сінгапурі, оскільки реформування української школи розпочинається з початкової ланки освіти. Окрім того, основи життєвого успіху дитини закладаються в ранньому віці. Якщо цей період використовується недостатньо, то чимало можливостей для самореалізації особистості втрачається назавжди. Тому доцільно припустити, що якісна підготовка вчителів початкової школи у Фінляндії та Сінгапурі є основним чинником майбутніх досягнень учнів.

Педагогічну освіту у Фінляндії досліджують Т. Алішев, А. Гільмутдінов, П. Кансанен, К. Котун, С. Прохорова тощо. Підготовку педагогічних кадрів у Сінгапурі вивчають С. Т. Квятковський, А. Кола, К. Котун, К. Кох, І. Новосад, С. Тан, В. Чой та ін.

Аналіз студіювання педагогічних, історичних джерел засвідчує, що початкове шкільництво Фінляндії і Сінгапуру розвивається цілковито відмінними шляхами. У Фінляндії навчання учнів молодшого шкільного віку здійснюється рідною мовою на основі принципів рівності, безкоштовності, індивідуальності, практичності, поваги до учня, довіри, добровільності. Головною особливістю фінської освіти є акцентування уваги на розвитку дітей, постійна адаптація шкільного навчання до мінливих потреб особистості та суспільства [Sahlberg P., 2009, с. 28]. У фінській школі діти хочуть навчатися. Цьому сприяє заохочення до навчання, а не примус. Низький рівень навчальних досягнень вважають не проблемою школяра, а результатом невідповідного для конкретного учня підбору методик. Якщо ж дитина не хоче або й не може вчитися, її орієнтують на майбутню професію.

У Сінгапурі жорсткіша система навчання, що передбачає постійну конкуренцію між учнями, багатогодинні студії, самопідготовку дітей навіть під час вихідних днів для забезпечення конкурентоспроможності в майбутньому. Мова викладання – англійська. Учні від початку навчання звикають до важкої праці, мета якої – успіхи на екзаменах і можливість вибору найкращих шкіл, а згодом – місце праці [Kola A., 2016, с. 271]. Як виняток, за девіантну

поведінку застосовуються тілесні покарання хлопчиків (зазвичай не в початковій школі, а в середній).

Проте в організації початкової освіти Фінляндії й Сінгапуру є також спільні риси: навчання в школі першого ступеня триває 6 років; в освітньому процесі використовуються найновіші технології; суттєва увага приділяється вихованню (громадянському й моральному), формуванню вміння цінувати красу навколишнього світу, захоплюватися життям.

Таким чином, систему навчання у фінській школі визначаємо як гуманну з підтримкою і розвитком кожної дитини; натомість сінгапурська жорстка, що передбачає постійну конкуренцію між учнями. Доцільно припустити, що відрізняється й процес підготовки майбутніх учителів початкової школи у Фінляндії та Сінгапурі. Проте такий компаративний аналіз у наукових джерелах не виявлений. Окрім того, заслуговують конкретизації ідеї зарубіжного досвіду, які варто використати в українських педагогічних університетах у контексті реформування школи першого ступеня і змін щодо вивчення англійської мови в освітніх закладах.

Фінляндія і Сінгапур – це дві економічно й технологічно розвинуті держави, в яких високий індекс людського розвитку: у 2018 р. Сінгапур перебував на 9 місці; Фінляндія – на 15 [Human development index]. І хоча Фінляндія демонструє дещо нижчі показники, ніж Сінгапур, проте, згідно з результатами дослідження американського Інституту Геллана, що вивчає громадську думку, у 2018 р. вона визнана найщасливішою країною у світі. Отже, в обох державах високий рівень розвитку економіки, турботи про людину та її професійне становлення, самореалізацію. Педагогічна професія є престижною, учитель має авторитет у суспільстві й отримує високу заробітну плату.

Самі країни є невеликими за площею. Фінляндія – 8-ма у Європі (65-та у світі) і найбільш малонаселена в Європейському Союзі. Щодо Сінгапуру, то це місто-країна, яка в рейтингу за площею займає 176-те місце у світі.

Підготовка педагогічних кадрів в обох державах відбувається в нечисленних закладах. У Фінляндії право на підготовку вчителів

мають 8 ЗВО (університети, в яких функціонують педагогічні факультети). У Сінгапурі є лише один заклад-монополіст, що працює на базі Наньянзького технологічного університету, – це Національний інститут освіти, який разом із міністерством освіти країни становить взаємопов'язану систему неперервної освіти. У ньому створено науково-дослідницький центр, де проводиться робота зі студіювання найкращих педагогічних систем світу та поширення ідей позитивного досвіду, вивчаються актуальні проблеми педагогічної теорії та практики, здійснюється експертна оцінка програм, створюються стратегії реформування освіти [Алишев Т. Б., 2010, с. 241].

Професійну підготовку вчителів початкових класів (1–6 класи) у Фінляндії ґрунтовно описали Н. Базелюк, П. Кансенен, К. Котун, С. Прохорова та інші науковці. Вони проаналізували законодавчу базу, методологічну основу початкової освіти, організацію навчання майбутніх педагогів у школах першого ступеня.

Для того щоб стати вчителем, зокрема й початкової освіти, у Фінляндії, необхідно пройти жорстку систему відбору, адже на одне місце претендують приблизно 10 кандидатів. К. Котун у цьому контексті зазначає: «Вступні іспити проходять з надзвичайною селективною системою відбору в три етапи (матрикуляційний іспит, університетські оціночні тести, співбесіда і тестування на місці майбутньої роботи). Складні державні вимоги є гарантією того, що критерій якості педагогічної освіти залишається високим» [Неперервна педагогічна, 2018, с. 93].

У підготовці майбутніх учителів початкової школи поєднані державні вимоги та відповідна підтримка. Серед провідних принципів освіти такі: індивідуалізація і диференціація, гнучкість курикулуму, креативність у навчанні, професіоналізм викладачів, взаємна довіра в суспільстві [Неперервна педагогічна, 2018, с. 92–93].

В освітньому процесі одним з основних підходів є дослідницько-базований [Базелюк Н. В, 2012]. Це означає, що студенти навчаються аналітично й неупереджено (сприйнятливо) підходити до своєї роботи, роблять висновки на основі власних спостережень та досвіду,

систематично розвивають (удосконалюють) навчальне середовище [Niemi H., 2006, с. 41–42].

Майбутній учитель початкової школи навчається п'ять років; першим ступенем вищої освіти є бакалаврський, згодом – магістерський. Згідно з дослідженнями К. Котун, студент у сумі повинен набрати 300 кредитів (180 – на бакалавраті; 120 – у магістратурі). У школі може працювати лише той випускник, який здобув магістерський рівень [Неперервна педагогічна, 2018, с. 94].

Курикулум професійної підготовки майбутніх учителів початкових шкіл достатньо гнучкий і не перевантажений предметами. Він складається з певних навчальних модулів, а саме: комунікативно орієнтоване навчання; основне базоване навчання; предметне навчання; вище педагогічне навчання; мультидисциплінарне вивчення шкільних предметів; додаткове навчання; факультативне навчання [Неперервна педагогічна, 2018, с. 94].

Основними дисциплінами є: педагогіка; предмети, які вивчаються в початковій школі, та методики їхнього викладання; курси спеціалізованої освіти в режимі консультивання. Мистецтва, ремесла, музика та фізичне виховання групуються в обов'язкові факультативи. У програму також входять так звані вступні дисципліни, а саме: історія, природничі науки, біологія, географія, релігія та етика. Усі предмети обов'язково вносяться в сертифікат учителя [Kansanen P., с. 35; Прохорова С., с. 410].

Особливе місце в підготовці вчителя початкової школи займає педагогічна практика. Студенти відвідують базові університетські школи безпосередньо з початку навчального процесу і поступово знайомляться з особливістю педагогічної діяльності на молодшому ступені загальноосвітньої школи. Паралельно з практикою студенти складають портфоліо, а також регулярно беруть участь у навчальних дискусіях, які відбуваються після кожного проведеного уроку. Студенти працюють в одному класі разом із вчителем-керівником і несуть відповідальність за конкретний клас протягом тривалого періоду [Прохорова С., с. 411].

Для інтеграції практичних та теоретичних елементів освітньої програми студенти обов'язково виконують навчально-дослідницькі

проекти. Матеріали й висновки цих робіт використовуються в магістерських дисертаціях, які студенти пишуться індивідуально, проте пошук літератури, збір і аналіз даних для дослідження та інші етапи можуть бути проведені в парах або групах. Студенти вибирають тему дослідження самостійно, орієнтуючись на власні інтереси та з урахуванням особистого педагогічного досвіду. Складання іспиту і захист магістерської дисертації дають змогу отримати ступінь магістра за програмою початкових класів і сертифікат учителя фінської школи. Випускник відразу може почати працювати або продовжити свою освіту в докторантурі за педагогічним напрямком [Kansanen P., 2003, с. 45].

Отже, основними чинниками досконалої підготовки вчителя у Фінляндії є: прийом на навчання найталановитіших абітурієнтів; реалізація дослідницько-базованого підходу до педагогічної освіти; вибір оптимальних варіантів зв'язку теорії з практикою, що передбачає працю в одному класі протягом довгого періоду. Необхідно зазначити, що такі ж особливості притаманні також для підготовки вчителів початкової школи в Сінгапурі.

У цьому місті-країні підготовка вчителя є складним і тривалим процесом, проте педагогами стають найкращі представники суспільства Сінгапуру. Щоби стати вчителем, випускникам школи потрібно бути серед 30 % найкращих за результатами державних іспитів у 12 класі [Неперервна педагогічна, 2018, с. 60]. Визначаючи високий рівень вимог до кандидатів, водночас держава дбає про добробут учителя. Праця педагогів високооплачувана. Розмір заробітної плати такий, як в середньому у промисловості. У Сінгапурі є переконання, що коли держава зацікавлена у висококваліфікованих учителях, то вона має забезпечити високу винагороду за їхню працю. Проте її отримують найталановитіші фахівці завдяки досконалій селективній системі, яка відбувається в чотири етапи. На одну педагогічну вакансію претендують, зазвичай, від 8 до 10 кандидатів.

Перед поданням заяви на навчання в Національний інститут освіти кандидат повинен провести як мінімум 5 тижнів у школі, ознайомлюючись з її діяльністю. Як правило, він працює помічником вчителя або адміністратором та отримує мінімальну грошову

винагороду. Після завершення стажування директор школи і суперінтендант класу надають йому характеристику. Якщо вона позитивна, то кандидат отримує можливість потрапити на перший етап відбору, на якому оцінюється його резюме [Алишев Т. Б., 2010, с. 241].

На другому етапі відбору кандидат складає тести. Також відбувається оцінка грамотності. На третьому етапі працює група з трьох досвідчених експертів, яка оцінює психологічні установки й особистісні риси.

В абітурієнтів виявляють бажання щодо здобуття педагогічної професії; уміння добре спілкуватися з іншими; творчий та інноваційний дух; упевненість; лідерські якості [Неперервна педагогічна, 2018, с. 60]. На третьому етапі відбору кандидатам можуть запропонувати практичні тести. Під час навчання в Національному інституті освіти відбувається четвертий етап відбору: із програми виключаються ті студенти, які не відповідають стандартам [Алишев Т. Б., 2010, с. 241].

Конкурентність як принцип, властивий освітній системі Сінгапуру, не має свого втілення під час професійної підготовки, адже кожен випускник стає затребуваним і гарантовано отримує місце праці.

Під час викладання в Національному інституті освіти домінує компетентнісний підхід: відбулося зміщення з предметних знань та вмінь (управління класом, викладання) на формування більш глибоких і професійних характеристик (компетентностей) учителя. У Сінгапурі під компетентностями прийнято розуміти особливі риси особистості педагога (образ думок, почуттів, дій, манеру говорити), які дають змогу бути успішним у професії [Неперервна педагогічна, 2018, с. 64].

Є декілька програм підготовки вчителів: диплом з освіти; диплом після закінчення аспірантури; бакалавр мистецтв. Працювати в початковій школі дає змогу диплом бакалаврського рівня освіти [Неперервна педагогічна, 2018, с. 62].

Програми підготовки педагогів, як і у Фінляндії, є гнучкими. Учителі, які закінчили Національний інститут освіти, подають

рекомендації щодо змісту підготовки, що відображаються в курикулумі.

Навчальні програми складаються з кількох основних компонентів: предметні дисципліни (50 %); навчальні дослідження (20 %); навчальна практика (25 %); підвищення рівня мови та навички академічного дискурсу (5 %) [Неперервна педагогічна, 2018, с. 62]. Компоненти практичного навчання складають 75 % усієї навчальної діяльності в рамках курикулуму [Неперервна педагогічна, 2018, с. 64].

У сінгапурській моделі підготовки вчителя теорія і практика взаємно переплітаються та впливають на вдосконалення шкільного середовища в постійному процесі адаптації навчання-самонавчання до вимог і нових викликів сучасного світу [Kwiatkowski S. T., 2016, с. 154]. Провідна роль відводиться навчальній практиці, яка є своєрідним стажуванням.

Система навчання вчителів у Сінгапурі – це приклад досконалої діагностики і розвитку талантів [Kwiatkowski S. T., 2016, с. 151]; вона забезпечує підготовку етично вихованих учителів, які готові до змін, уміють навчатися разом з учнями і створювати хороший колектив.

Майбутні вчителі початкової освіти у процесі професійної підготовки орієнтуються на визначені міністерством освіти компетентності XXI ст.: упевненість у собі; здатність диференціювати добро й зло, легко пристосовуватися до обставин; знати себе, мислити незалежно й критично та ефективно спілкуватися; бути відповідальним за своє навчання; ефективно працювати в команді, проявляти ініціативу, прагнути до досконалості; розвивати почуття громадянської відповідальності, брати активну участь у покращенні життя людей, що оточують [Competencies of the XXIst century].

Особам, які проходять програму педагогічної підготовки в Національному інституті освіти, не потрібно складати додаткові іспити чи отримувати додаткову педагогічну сертифікацію. Технічно міністерство освіти країни і вказаний інститут діють як стандартна рада з питань освіти [Неперервна педагогічна, 2018, с. 62].

Однак у Національному інституті освіти не тільки відбувається підготовка учителів. Кілька разів протягом професійної кар'єри тут здійснюється підвищення їхньої кваліфікації на спеціально організованих курсах. Держава оплачує кожному вчителю 100 годин

підвищення кваліфікації в рік. Більше того, чим інтенсивніше педагог здобуває додаткову освіту, тим вища його заробітна плата. Учителі, які працюють у класі з учнями, можуть отримувати менше, ніж фахівці, що знаходяться на стажуванні [Алишев Т. Б., 2010, с. 242].

Визначаючи позитивні ідеї в системі підготовки вчителів у Сінгапурі, К. Котун вказав на гуманізацію освітнього процесу шляхом включення до навчальних програм таких предметів, як моральне й естетичне виховання; поєднання високих вимог не тільки до професійної компетентності, а й до особистісних якостей учителя; урахування індивідуальних моральних якостей під час прийому на роботу, що сприяє зростанню престижу вчительського фаху в суспільстві й зумовлює якісніший відбір педагогічних кадрів [Неперервна педагогічна, 2018, с. 67–68].

Не заперечуючи цінність виявлених ідей, усе ж варто зазначити, що студіювання проблем морального й естетичного виховання молодших школярів, зрештою, як і розумового, фізичного, трудового тощо, відбувається в українських педагогічних університетах під час вивчення курсів «Вступ до педагогіки», «Історія педагогіки», «Теорія й методика виховання». Саме в працях класиків української педагогіки (Г. Ващенко, С. Русова) ці напрями виховання яскраво виражені, а відомий у світі педагог В. Сухомлинський наголошував на них у книзі «Серце віддаю дітям», у якій відображений досвід його роботи у початковій школі.

Незважаючи на значні відмінності в організації початкової освіти в Фінляндії та Сінгапурі, системи селекції абітурієнтів і підготовки вчителів початкової школи в цих країнах суттєво не відрізняються. Характерними рисами є: високий рівень конкуренції (по 10 претендентів на одне місце); досконалість відбору кандидатів, що відбувається протягом кількох етапів; гнучкість змісту навчання; орієнтація на компетентнісний підхід; домінування практичної компоненти підготовки; здійснення наукових досліджень як основи для забезпечення ефективності педагогічної праці. Водночас не виявлено джерел, у яких позааудиторна виховна робота, організація дозвілля в закладах педагогічної освіти (як це відбувається в українських ЗВО), діяльність органів студентського самоврядування

розглядалися б як спосіб розвитку компетентностей майбутніх учителів початкової освіти.

Аналіз систем підготовки вчителів початкової освіти у Фінляндії та Сінгапурі дає змогу зробити висновок, що престиж педагогічної професії, рівень оплати праці педагогів, залежний від економічного розвитку держави, можливість здійснювати досконалий відбір претендентів є визначальними чинниками в забезпеченні якості сформованих компетентностей випускників педагогічних факультетів ЗВО освіти.

Отже, в Україні успішність побудови Нової української школи, підготовки вчителів початкової освіти перебуватиме у взаємозв'язку з ефективністю здійснення економічних і соціальних реформ; водночас саме прогресивні тенденції в освітній галузі стимулюватимуть зростання економіки і якість життя.

Список використаних джерел

1. Базелюк Н. Розвиток системи педагогічної освіти у Фінляндії в історичній перспективі. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. 2012. № 37. С. 300–306. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pipo_2012_37_51
2. Алишев Т. Б., Гильмутдинов А. Х. Опыт создания образовательной системы мирового уровня. *Вопросы образования*. 2010. № 4. С. 227–246.
3. Андрощук Г. О. Національна інноваційна система Фінляндії: формула успіху. *Наука та інновації*. 2010. № 4. Т. 6. С. 93–107.
4. Гринюк С. П. Сумлінна праця: як фіни побудували успішну систему освіти. *Вісник післядипломної освіти: зб. наук. праць / Університет менеджменту освіти НАПН України*. Київ, 2011. Вип. 5. С. 57–61.
5. Котун К. Особливості професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи у Фінляндії та Республіці Польща. *Освіта для сучасності: зб. наук. праць: у 2 т.* Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Т. 2. С. 445–452. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/708036/1/котун%20стаття%20польща%202015.pdf>
6. Котун К. В. Педагогічна освіта Фінляндії у контексті європейського виміру: метод. рекомендації. Київ: Вид-во Ін-ту обдарованої дитини, 2014. 60 с. URL: <http://lib.iitta.gov.ua/709876/1/Методичка%20до%20друку.pdf>
7. Неперервна педагогічна освіта в зарубіжних країнах: інформаційно-аналітичні матеріали / Авшенюк Н. М., Годлевська К. В., Дяченко Л. М., Котун К. В., Марусинець М. М., Огієнко О. І., Постригач Н. О., Пилинський Я. М.; за заг. ред. Н. М. Авшенюк. Київ: ТОВ «ДКС Центр», 2018. 150 с.

8. Прохорова С. Сучасна педагогічна освіта в Фінляндії: структура та зміст. URL: www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Bernatova9/subor/Prokhorova.pdf
9. Федоренко В. Г., Грищенко І. М., Вітковський О. С. Фактор вищої освіти в інноваційній економіці Сінгапуру. *Економіка та держава*. 2009. № 6. С. 4–7.
10. Янкович О. Шкільництво Сінгапуру крізь призму реформування освітньої галузі України. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Педагогіка. 2019. № 1. С. 29–36.
11. Competencies of the XXIst century. URL: <https://www.moe.gov.sg/education/education-system/21st-century-competencies>
12. Education Statistics digest 2018 / Ministry of Education, Singapore. 110 p. URL: https://www.moe.gov.sg/docs/default-source/document/publications/education-statistics-digest/esd_2018.pdf
13. Human development index (HDI). URL: <http://hdr.undp.org/en/data>
14. Kansanen P. Teacher Education in Finland: Current Models and New Developments. 2003. URL: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/summary?doi=10.1.1.575.8891>
15. Kola Anna M. Edukacja w/dla wielokulturowości. Casus Singapur. *Studia Edukacyjne*. 2016. Nr 38. S. 265–278.
16. Kwiatkowski S., Nowosad I. System kształcenia i doskonalenia nauczycieli w Singapurze. Między utopijną wizją a rzeczywistością. *Studia edukacyjne*. 2018. Nr 47. S. 147–171.
17. Kwiatkowski Stefan T. Innowacyjne kształcenie nauczycieli na przykładzie modelu singapurskiego. *Studia z teorii wychowania*. 2016. Nr 4 (17). T. VII. S. 117–155. URL: file:///C:/Users/admin/Downloads/SzTW_2016_4_117.pdf
18. Ministry of Education [SG]. Singapore. URL: <https://www.moe.gov.sg>
19. Niemi H., Jakku-Sihvonen R. Research-based Teacher Education. *Research-based Teacher Education in Finland – Reflections by Finnish Teacher Educators / Hannele Niemi and Ritva Jakku-Sihvonen (Eds)*. Turku: Finnish Educational Research Association, 2006. P. 31–50.
20. Sahlberg P. A short history of educational reform in Finland. URL: <http://www2.disal.it/Resource/Finland-Sahlberg.pdf>
21. Sahlberg P. Education policies for raising student learning: The Finnish approach. *Journal of Education Policy*. 2007. Vol. 22, No. 2, March. P. 147–171.
22. Tan C., Koh K. & Choy W. The education system in Singapore. *Asian Education Systems / Juszczak S. (Ed.)*. Toruń: Adam Marszałek Publishing House. P. 129–148. URL: https://www.researchgate.net/publication/311992398_The_education_system_in_Singapore
23. Zawadowska J. Szkoła po fińsku. URL: https://fio.org.pl/images/dodatki/20060829_zawadowska.pdf